MEHİR AİLE DERGİSİ

DÖRT AYLIK İLMİ VE AKADEMİK HAKEMLİ DERGİ

Yıl: 2001 • Sayı: 1

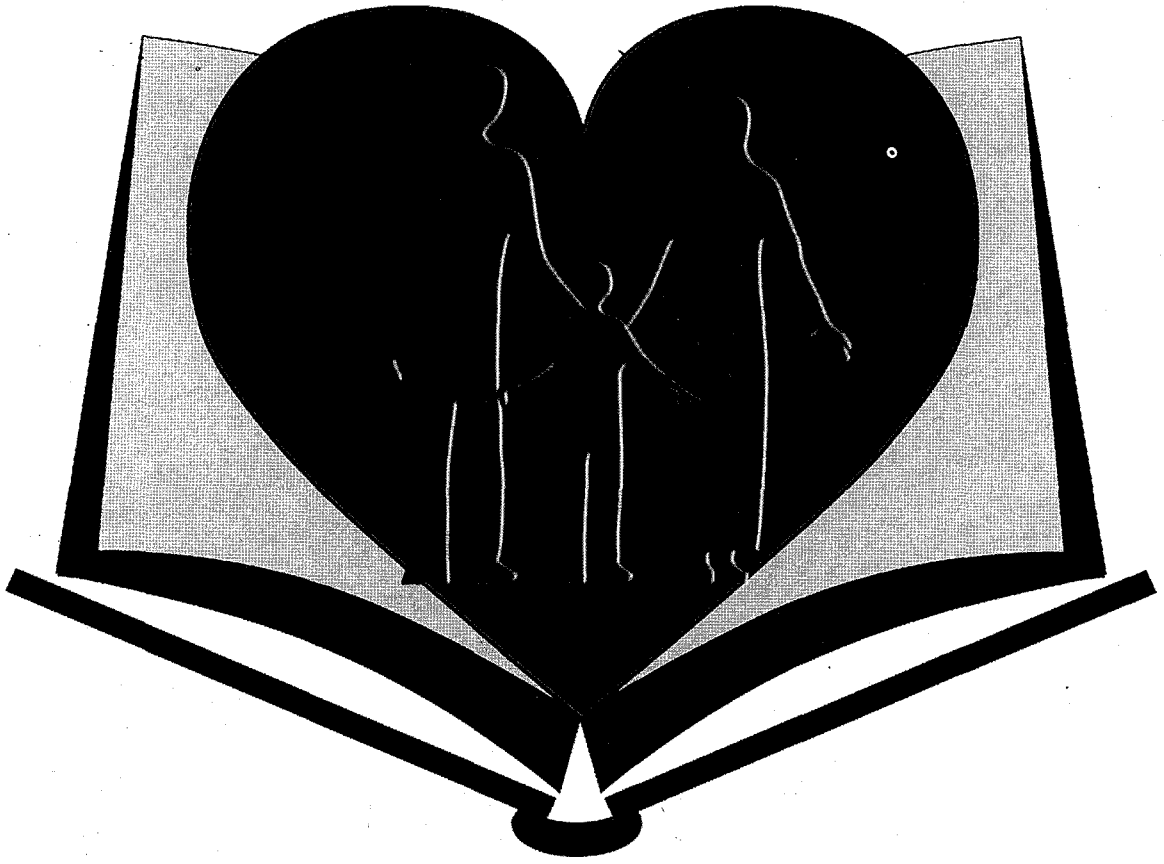

Prof. Dr. Mehmet AYDIN •Prof.Dr. Hüsamettin ERDEM • Doç.Dr. Taceddin UZUN
Doç.Dr. Ahmet TuranYÜKSEL • Yrd.Doç.Dr. Abdullah ÇOLAK • Dr. Abdülkerim BAHADIR
Dr. Adem ŞAHİN • Dr. Muhittin UYSAL • Dr. Hayri ERTEN • Dr. Yurdagül MEHMEDOĞLU
Dr. Abdurahman ATEŞ • Fatma Asiye ŞENAT KAZANCI • İsmail SAĞLAM • Mustafa KOÇ
Mustafa ÖZDEMİR • Cemil ÇİÇEK • Doç. Dr. Halil ÜRÜN • Dr. Kudsi ÖNCÜ

MEHİR AİLE DERGİSİ

DÖRT AYLIK İLMİ VE AKADEMİK HAKEMLİ DERGİ

YIL : 2001 SAYI : 1

İMTİYAZ SAHİBİ

Mehir Vakfı adına

Genel Başkan

Mustafa ÖZDEMİR

Melike Hatun Çarşısı Kat:2 No:231-239 Karatay/KONYA

Tel: 0.332. 352 13 45 Faks: 0.332. 353 72 32

http:/www.mehir.org

e-mail: başkan@mehir.org

Mehir Vakfı

TÜRKİYE GÖNÜLLÜ TEŞEKKÜLER VAKFI ÜYESİDİR

www.turgev.org

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ali ÖGE

EDİTÖR

Dr. Abdülkerim BAHADIR

YAYIN KURULU:

Doç.Dr. H.Tekin GÖKMENOĞLU - Doç.Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

Yrd.Doç.Dr. İ. Hakkı ATÇEKEN - Yrd. Doç. Dr. Bayram DALKILIÇ - Dr. Nermin ÖZTÜRK

Dr. Mehmet EREN - Dr. Abdülkerim BAHADIR - Dr.Ahmet ÇAYCI - Dr. Hayri ERTEN

F. Asiye Şenat KAZANCI - Lütfi CENGİZ

BİLİM KURULU (HAKEMLER)

Prof.Dr. Ali Osman KOÇKUZU-Prof.Dr. Abdullah ÖZBEK - Prof.Dr. Ahmet ÖNKAL

Prof.Dr. Bilal SAKLAN - Prof.Dr. Mehmet Ali KAPAR -Prof.Dr. Orhan ÇEKER -Prof.Dr. Sait ŞİMŞEK

Prof.Dr. Yusuf IŞICIK -Doç.Dr. A. Turan YÜKSEL -Doç.Dr. Bünyamin SOLMAZ

Doç.Dr. H. Tekin GÖKMENOĞLU -Doç.Dr. Mehmet BAYYİĞİT -Doç.Dr. Mustafa TAVUKÇUOĞLU

Yrd.Doç.Dr. Abdülkadir ETÖZ -Yrd.Doç.Dr. İ. Hakkı ATÇEKEN -Yrd.Doç.Dr. Mahmut YEŞİL

Yrd.Doç.Dr. Mehmet AKGÜL -Yrd.Doç.Dr. Ahmet YILMAZ

KAPAK-DİZGİ

Meltem GRAFİK

Tel: 0.332. 350 72 29

İÇİNDEKİLER

1
Yayına Başlarken Aile Kavramı Üzerine Prof. Dr. Mehmet AYDIN İle Bir Söyleşi

5
Ailede Ahlâk Eğitiminin Önemi
Prof. Dr. Hüsamettin ERDEM

13
Ağlama Ve Ağıt Yakma Şairi Olan Hanım Sahabî
Doç. Dr. Taceddin UZUN

17
Hz. Peygamber Ve Çocuklarla İlişkişine Kısa Bir Bakış
Doç. Dr. Ahmet Turan YÜKSEL

25
İslâm Hukuku'nda Evlilik Nafakası
Yrd. Doç. Dr. Abdullah ÇOLAK

45
Ergenlik Döneminde Din Ve Ahlâk Gelişimi
Dr. Abdülkerim BAHADIR

55
Yetiştirme Yurdu Gençliğinde Dînî Hayat
Dr. Adem ŞAHİN

71
Giyim-Kuşamla İlgili Hadislerin Değeri Ve Yorumu Üzerine Düşünceler
Dr. Muhittin UYSAL

81
Konya Şer'iyye Sicilleri Işığında Ailenin Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Yapısı (18. yy. İlk Yarısı)
Dr. Hayri Erten

113
Din Eğitimi Açısından Kendini Geliştirmiş İnsan
Dr. Yurdagül MEHMEDOĞLU

119
Kur'an'ın Aile İçi Şiddet Sorununa Bakışı
Dr. Abdurrahman ATEŞ

133
Ailede Çocuklara Kazandırılacak Temel Alışkanlıklar
İsmail SAĞLAM

139
Gelişim Psikolojisi Açısından Yaşlılık Döneminde Toplumsal İlişkiler
Mustafa KOÇ

147
Türkiye Kadını Profilinden Bir Kesit: Hülya
Fatma Asiye ŞENAT KAZANCI

156
Mehir Vakfı Başkanı Mustafa ÖZDEMİR İle Toplum Ve Aile Üzerine Söyleşi

157
Türk Aile Yapısı Hakkında Cemil ÇİÇEK İle Söyleşi

159
Halk, Sivil Toplum Ve Yerel Yönetim İlişkileri Üzerine Halil ÜRÜN İle Söyleşi

165
Desteğinizi Bekliyoruz...

166
Mehir Vakfı Onursal Başkanları-Onursal ve Fahri Üyeleri

TANITIMLAR

Başhekim Dr. Kudsi ÖNCÜ İle Özel Nakiboğlu Bilgi Hastanesi Hakkında Söyleşi

Mehir Vakfı Kurucular Kurulu

Mehir Vakfı Üyeleri

Yayınlar

Recep Tayyip Erdoğan'ın Oğlunun Düğün Töreni

Mustafa Özdemir'in K.Konyaspor Kampını ziyaretinden görüntüler

Editör

BAŞLARKEN...

Doğduğu andan itibaren bireyin çevresiyle iletişim süreci başlar. Toplumsal anlamda ilk iletişim ortamını doğal olarak aile teşkil eder. Bu nedenle kişisel geleceğin hazırlanmasında ailenin üstlendiği rol son derece önemlidir. Aile içi ilişkilerde özellikle iki husus belirleyici niteliktedir: Birincisi, aile büyüklerinin sahip oldukları kişilik özellikleri; diğeri ise, çocukların eğitim durumdur. Huzurlu bir aile ortamının tesis edilmesinde eşlerin karşılıklı sevgiye, saygıya, sadakat ve sorumluluk anlayışına dayalı uzlaşmacı ilişkiler geliştirmeleri hayati bir önem arz eder. Böyle bir ilişki yumağı bir taraftan aile kurumunun mutluluk temelleri üzerinde sürekliliğini teminat altına alırken, diğer taraftan da toplumun geleceğini olumlu yönde şekillendirecek eğitimli ve kişilikli bireylerin yetişmesinde temel dayanaklar sağlar.

Aile kurumuyla ilgili kısaca işaret ettiğimiz hayati tabloya kendi çapında katkı sağlamak amacıyla yayın hayatına başlayan dergimiz, belki mütevazı fakat ciddi bir hizmete talip olmuştur. Bilimsel ölçülerde olmak kaydıyla aileye, aile içi ilişkilere ya da bireysel hayata olumlu mesajlar verebilecek her çalışmaya içtenlikle açık olduğumuzu burada ifade etmek isteriz.

Mehir Aile Dergisi hem bir sürekliliğin devamını, hem de yeni bir başlangıcı temsil eder. Bir taraftan daha önce yayınlanan dört sayısı ile gerek yurt içi ve gerek yurt dışında hizmetinden söz ettiren "Mehir Bülteni"nin devamı niteliğini taşıyan dergimiz; diğer taraftan da verdiği mesajla aile içi ilişkilere odaklanması, akademik içeriği ve her sayıda değişecek bilim kurulu ile alanında yeni bir soluk niteliği taşımaktadır.

Derginin hareket sahası, tek tek bireyden bütün bir topluma uzanan psikolojik, sosyal ve kültürel tüm ilişkiler ağıdır. Prizmaya giren beyaz ışığın renk renk yansımaları gibi dergimizin hedef kitlesi kültür farkı gözetmeksizin gelişmeye açık bütün insanlardır. Prizmamız aile; ışığımız bilgi; yansımalarımız ise, değerlerdir. Böyle bir anlayışa dayalı her olumlu yönelişi desteklediğimizi ve yapıcı her eleştiriye de açık olduğumuzu bilmenizi isteriz.

S.Ü İlahiyat Fakültesi ile Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı işbirliğiyle yayınını sürdürecek olan dergimize katkılarınızın devamını dileyerek sizleri, birinci sayımızla baş başa bırakıyoruz. Faydalı olmak umuduyla...

Editör

MEHİR AİLE DERGİSİ

Dergi, Gençleri Evlendirme ve Mehir Vakfı ile S.Ü. İlahiyat Fakültesi işbirliği çerçevesinde dört ayda bir yayınlanır ve ücretsiz olarak dağıtılır. Yazılar, konularında uzman olarak tespit edilen hakemlerin onayından sonra dergide yer alır. Yazıların ilmî, hukuki ve dil sorumluluğu yazarlarına aittir. Bu dergide, yayınlanan yazıların tüm yayın hakları dergimize ait olup, yazarların yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Ancak kaynak göstermek şartıyla alıntı yapılabilir.

YAYIN İLKELERİ

Dergimize gönderilecek yazılar,

1. İçerik ve teknik açıdan bilimsel ilkelere uygun olmalı, dipnot ve kaynakça eklenmelidir.

2. Aile-içi ilişkilere ya da aile bireyleri ile ilgili bilgi ve mesajlara yönelik olmalı.

3. Macintosh ya da MS-Dos/Windows sistemlerinde, Word 98 ya da eşdeğer yazılım programlarında 12 punto A4 sayfa düzeninde yazılmış olmalı ve 20 sayfayı aşmayacak iki nüsha halinde disketiyle birlikte gönderilmelidir. Ayrıca yazının konusunu tanımlayabilecek 5-10 cümlelik kısa bir özet de eklenmelidir

4. Gönderilen yazılar yayınlansın ya da yayınlanmasın iade edilmez. Ancak yayınlamayacağı takdirde netice yazarlara bildirilir.

YAZIŞMA ADRESİ:

Dr.Abdülkerim BAHADIR, S.Ü. İlahiyat Fakültesi 42090 Meram/KONYA

Tel: 0 332 3238250/203 Fax:0 332 3238254

e-mail: akerim@selcuk.edu.tr Web Sayfası: http://www.mehir.org

AİLEDE ÇOCUKLARA KAZANDIRILACAK TEMEL ALIŞKANLIKLAR

İsmail SAĞLAM*

Giriş

Aile toplumun temel taşıdır. Ailesiz toplumu ayakta tutmak mümkün değildir. Geçmişte aileyi ortadan kaldırarak toplumu kalkındırabileceklerini düşünenler olmuştur. Ancak kısa bir süre sonra bu uygulamalarından vazgeçmişlerdir.[1] Çünkü bir organizma için hücrenin fonksiyonu ne ise, toplum için de aile odur.[2]

Toplum için bu denli önemli bir kurum olan aile, elbette fert için de oldukça önemlidir. Kişi doğumla beraber kendini bir aile yuvasının içinde bulmaktadır. Kişinin kalıtım yoluyla sahip olduğu potansiyel becerilerin işlerlik kazanması, eğitim yoluyla mümkün olmaktadır. Bu eğitimin temeli ise aile yuvasında atılmaktadır. Çocuk aile ortamı içerisinde sosyal, psikolojik, fizyolojik vb. bütün ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. Bunun için aile yuvasının mimarları olan anne-babaların üzerine önemli görevler düşmektedir.

Anne-babaların çocuklara ailede kazandırabilecekleri temel alışkanlıkları kısaca; çocuğun sağlıklı beslenmesini, temizlik alışkanlığı kazanmasını, sağlık kurallarına uymasını, düzenli uyku uyumasını, giyim-kuşamını becermesini ve tertip-düzen alışkanlığı elde etmesini temin etmek şeklinde sıralamak mümkündür. Nitekim bu konular bazı ailelerde, çocukla anne-baba arasında anlaşmazlık ve huzursuzluk kaynağı olabilmektedir. Anne-babaların yanlış tutumları ise bu huzursuzluğu artırmakta ve sonuçta çocuk ile anne- baba arasındaki ilişkilerin iyice bozulmasına ve bir takım sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Hem çocukların gelişmelerini sağlıklı sürdürebilmeleri, hem de anne-babaların mutlu olmaları için bu sorunların çözüme kavuşması gerekmektedir. Şimdi bu konuyu üç ana başlık altında inceleyerek, bu sorunların çözümüne katkıda bulunmaya çalışalım.

1. Temizlik ve Tertip-Düzen

Temizlik ve tertip-düzen çocuk eğitimi konuları arasında önemli bir yere sahiptir. Çünkü temizlik ve tertip-düzen, hem insanın kendine, hem de çevresine saygı duymasının bir ifadesi olarak kabul edilebilir. Bu alışkanlık, ömür boyu insan hayatında hep gündemde olan bir konudur. Çünkü temizlik ve tertip-düzen, gündelik yaşamın bir parçası durumundadır ve ilk kazanılacağı yer de ailedir.

Sağlıklı bir hayat için insanın beden ve çevre temizliğine dikkat etmesi bilinen bir gerçektir. Bunun için de, ailede temizlik ve tertip-düzen açısından çocuklara kazandırılması gereken alışkanlıkları, iki kategoride ele alabiliriz.

Bunlardan birincisi; çevre temizliği ve tertip-düzenidir. Çocuğun ev içinde ve dışında (sokakta, kırda vs.) çevresine karşı olumlu tavır geliştirmesi, çevre temizliği ve tertip-düzeni

* Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi

1. Sovyet Rusya ve Çin'in uygulamaları için bkz.: Ersöz, Mehmet, İktisat Sosyolojisine Başlangıç, İst. 1982, s. 65.
2. Le Play'ın görüşü için bkz.: Kurtkan, Amiran, Sosyal Bilimler Metodolojisi, İst. 1982, s.78

açısından önemlidir. Gerek özel olarak kullanılan, gerekse ailece ve toplumca kullanılan eşya ve mekanları, çocuğun temiz ve tertip-düzen içerisinde kullanması, çevre temizliği ve tertip-düzeni açısından beklenen bir davranıştır. Bu cümleden olarak çocuğun, hem kendi odasını ve evini temiz ve tertip düzen içerisinde kullanabilecek şekilde; hem de okul, cami, sokak ve toplu taşıma araçlarını, ayrıca günümüzde büyük bir önem taşıyan piknik alanlarını/park ve çocuk bahçelerini kurallara uygun bir şekilde, temiz ve tertip-düzen içerisinde kullanabilecek şekilde yetiştirilmesi gerektiğini belirtebiliriz.

İkincisi ise; kişisel temizlik ve tertip-düzendir. Çocuğun gelişim seyrine göre tuvalet kontrolünü sağlamasını, tuvalet temizliğini (taharet) yapmasını, tuvaletten önce ve sonra ellerini yıkamasını, tırnak temizliğine dikkat etmesini, yemekten önce ve sonra ellerini yıkamasını, dişlerini fırçalamasını, gerekli sıklıkta banyo yapmayı kabullenmesini, elbisesini ve vücudunu kirlerden mümkün oldukça korumayı bilmesini, kişisel temizlik ve tertip-düzen içerisinde sayabiliriz.

Yukarıda iki kategoride ele alınan temizlik ve tertip-düzenin, çocuk tarafından kazanılıp uygulanabilmesinin, hem çocuğu, hem de eğitimciyi (anne-babayı) ilgilendiren yönü vardır. Çocuğu ilgilendiren yönü, yeterli bedensel ve zihinsel gelişimi kazanmış olmasıdır. Eğer el ve parmak koordinasyonu, çeşitli objeleri kavrayabilecek (mesela logoları takıp çıkarabilecek) kadar gelişmişse yavaş yavaş tuvalet eğitimini tamamlayacak bedeni hazırlığa kavuşmuş olarak kabul edilebilir. Zihinsel gelişme düzeyini tespit etmek için de; çocuğun yüzündeki organları gösterebilmesi, belirli bir yere (mutfak, tuvalet, kendi odası vb.) kendi kendine gidebilmesi, basit işlerde büyükleri taklit edebilmesi, istenilen bir oyuncağı getirebilmesi ve bir objeyi istenilen bir yere yerleştirebilmesi ölçü olarak alınabilir. Bunları başarabilen çocuk, tuvalet eğitimi için gerekli zihni gelişmeye kavuşmuş olarak kabul denilebilir.[3] Çocuğun ilerleyen gelişme düzeyine göre, temizlikle ilgili diğer konuları yavaş yavaş kavraması ve uygulaması sağlanabilir.

Çocuğun temizlik ve tertip-düzen ile ilgili davranışları kazanmasının anne-babayı ilgilendiren yönü ise; önce anne-babaların bu konularda örnek davranış ortaya koymaları ve doğumundan itibaren çocuğa karşı bilinçli ve tutarlı, bir yaklaşın içerisinde olmalarıdır. Çünkü bu alışkanlığın kazanılması bebeklik yıllarına kadar inmektedir. Bu dönemde çocuk, temizlik ve tertip-düzen ihtiyacını kendisi karşılayamadığından, bu ihtiyaç büyükler tarafından karşılanmaktadır. Büyüklerin bu konuda gösterecekleri dikkat, özen ve kararlılık, çocuklar için ilk temizlik ve tertip-düzen tecrübeleri niteliğindedir. Saatlerce altı ıslak duran, üstü- başı kirli, sabah- akşam, yemekten önce ve yemekten sonra beden temizliği yapılmayan, gerekli sıklıkla banyo yaptırılmayan, tırnak temizliği yapılmayan ve çevre temizliğine dikkat edilmeyen bir ortamda büyüyen çocuk, ileride temizlik ve tertip-düzen alışkanlığına sahip olmakta, elbette güçlük çekecektir. Ayrıca çocuklar iyi bir gözlemci olduklarından ve büyükleri taklit ettiklerinden, büyüklerden görmüş oldukları temizlik ve tertip-düzen uygulamalarını kendilerine örnek alacaklardır.

Fakat temizlik ve tertip-düzen alışkanlığı olan ve çocuklarını bu şekilde yetiştirme arzusu duyan bazı anne-babalar, bunu başaramadıklarını söyleyebilirler. Bunun sebebini de; çocukları eğitmedeki metot hatasında

3. Yavuzer, Haluk, Çocuk Eğitimi El Kitabı, İst. 1999, s.146-147.

aramak gerekmektedir diyebiliriz Mesela; normal bir çocuk ancak iki yaşına doğru böbreklerini, dört yaşına doğru da büyük abdestini tam manasıyla kontrol edebilecekken,[4] annenin aşırı titiz ve aceleci davranması, çocuğun bu konudaki eğitimini olumsuz yönde etkileyebilir.[5] Onun için, anne-baba çocuğun bu tür temel alışkanlıklar kazanmasını temin ederken, ne ihmalkar davranmalı ne de aşırı titiz ve aceleci davranmalıdır. Bu tür konular çözüme kavuşturulurken, çocuğun psikolojik yapısını bozucu davranışlardan kaçınmak önemli bir husustur.

Uygulanacak diğer bir yol da, her çeşit temizliğin ve tertip-düzenin dinimizin gereği, Allah'ın ve Hz. Muhammed (sav)'in emri olduğunu uygun bir tarzda çocuklara hatırlatarak, onların bu konuya motivasyonunu sağlamaktır.[6] Bununla beraber Hz. Peygamberin yaşantısında temizliğe ve tertip-düzene nasıl dikkat ettiği ve uyguladığı, örnekleriyle çocuklara anlatılırsa, iletilmek istenen mesajın kaynağının biz değil, Yüce Yaratıcımız ve O'nun Peygamberi olduğu kanaatinin onlarda oluşması sağlanmış olur. Bu da çocukta kutsallık fikrinin yerleşmesini beraberinde getirir.[7] Bu bağlamda çocukların temizliğe ve tertip-düzene karşı motivasyonunu artırabilmek için, temizliğin ibadetle olan ilişkisi belirtilebilir. Bu vesile ile abdest almaları, dişlerini fırçalamaları öğretilebilir. Yine çocuklara banyo yaptırılırken, psikolojik olarak rahatlamalarını sağlamanın, istenmeyen sıcaklıkta su ve yakıcı sabun/şampuan kullanmamanın, bir de çocuğun üstüne su dökerken nasıl rahatça nefes alacağının öğretilmesinin yanında, gusül abdestinin alınış şeklinden de bahsedilebilir. Çocuğun gusül abdestinin gereği hakkında bilgisi olmasa da, namaz abdesti gibi ibadetle ilişkisini hissetmesi, öğrenmesini kolaylaştırıcı bir neden olabilir. Bununla beraber çocukları temizlik ve tertip-düzen alışkanlığına motive etmek için, mükafat vb. başka yöntemler de kullanılabilir.

2.Yemek Yeme

Beslenme bütün canlıların hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan bir iştir. Çocuk anne karnında teşekkülünden itibaren beslenmeye ihtiyaç duymaktadır. Ancak ağız yoluyla beslenme doğumdan sonra başlamaktadır. Genellikle ilk besin maddesi de anne sütü olmaktadır. Böylece çocuk ilk beslenmesinden itibaren yemek yeme tecrübelerini yaşı ilerledikçe ailede kazanmaktadır. Bu alışkanlığın kurallara uygun bir şekilde kazandırılması ise anne-baba için önemli görevlerden birisi durumundadır. Çünkü bu konuda yapılan araştırmalara göre, çocuğun iyi beslenmesi ve beslenme eğitimine sahip olması bütün başarılarına etki eden bir faktördür.[8]

Yemek yeme davranışı ile ilgili olarak çocukların şu alışkanlıkları kazanmaları gerektiğini söyleyebiliriz:

- Görgü kurallarına riayet etmesi,
- İhtiyacı olan gıdayı alma konusunda olumlu tavır göstermesi, fakat oburluktan kaçınmayı bilmesi,
- Dinimizin öngördüğü usul ve kaideleri bilip uygulayabilmesi.

Çocukların; vakitli yemek yemelerini, yiyebileceği kadar yemek alıp artık yemek

4. Apak, Selçuk, Gelişim Nörolojisi, İst. Ünv. Çocuk Sağlığı Enst., İst. 1984 (naklen) Oktay, Ayla, Okulöncesi Dönemde Temel Alışkanlıkların Kazandırılması (tebliğ), YA-PA OEYS II-III, İst. 1985, s.44.
5. Oktay, agt., s.45.
6. Ayhan, Halis, Din Eğitimi ve Öğretimi, 3. bs., İst. 1997, s.104.
7. Bilgin, Beyza, İslam ve Çocuk,DİBY, 2. Bs., Ank. 1991, s. 131
8. Poyraz, Hatice, Anaokulu-Anasınıflarının Beslenme Programları ve Öğretmenlerinin Beslenme Alanındaki Bilgi Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma,Ya-Pa, 6. OEYS, İst. 1989, s.137.

bırakmamalarını, servis yapılırken sıralarını beklemelerini, sofrada başkasını rahatsız edici davranışlardan kaçınmalarını, tuz, su vb. şeyleri isterken ricada bulunmalarını, duruma göre sofranın kurulmasında ve kaldırılmasında görev alabilmelerini, uymaları gereken görgü kuralları içinde sayabiliriz.[9]

Çocukların hem ihtiyaçları olan gıdayı almada (normal günlük beslenmede) nazlanmamaları, hem de oburluk davranışı göstermemeleri, diğer önemli bir yemek yeme davranışıdır.[10] Çünkü nazlı davranıp yemek yememeleri veya obur bir tavır içerisine girmeleri anne-babalara büyük problemler yaşatmaktadır. Sözgelimi bazı anneler yemek tabağı elinde çocuğun arkasından dolaşmak durumunda kaldığından, bazı anneler de çocuğun vakitli-vakitsiz her aklına geldiğinde bir şeyler yeme eğiliminde olduğundan bahsedebilmektedir. Oysaki bu konudaki hedef davranış, çocuğun gerekli olan gıdayı yerinde ve zamanında alabilme davranışını göstermesidir.

Dinimiz her şeyden önce yiyeceklerin temiz ve helal olmasını emreder.[11] Dolayısıyla çocuklara takdim edilen yiyeceklerin her şeyden önce, bu özellikte olmasını bir ön şart olarak görebiliriz. Bununla beraber çocukların, yemeğe başlarken besmele çekmelerini, yemekten önce ve sonra ellerini yıkamalarını, sağ elle ve kendi önünden/tabağından yemelerini, yemekten sonra elhamdülillah demelerini veya dua etmelerini sağlamayı, dinimizin uygun gördüğü davranışlar olarak sıralayabiliriz.[12]

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız konularda çocuklara olumlu davranış kazandırabilmek için, yetişkinlerin örnek bir model oluşturmaları ve öğretici davranış içerisinde bulunmaları gerekmektedir. "Eğri sopanın gölgesi düz olmaz" sözünden hareketle, büyüklerin çocuklardan olumlu davranış beklemeleri için, önce bu konularda çocuklara örnek olmaları gerekir. Çünkü çocuklar büyükleri bir gölge gibi takip etmekte ve onların davranışlarını bilerek veya bilmeyerek alıp benimsemektedirler.

Örnek model oluşturmanın yanında, çocuklara öğretici yaklaşım içerisinde olmak da gerekmektedir. Sözgelimi; sofraya otururken büyüklerin açıktan besmele çekmeleri, bir şey isterken nezaket kurallarına uymaları, yemeğin sonunda hep beraber dua etmeleri, çocuklar için birer öğretici yaklaşım niteliğindedir.

Ayrıca çocukların ortaya koyduğu yanlış/eksik davranışlara, dolaylı yollardan ve onları rencide etmeden vurgu yaparak dikkatlerini çekmek önemlidir. Çünkü istenmeyen bir davranış gösterdiğinde çocuğun şiddetli ve sürekli bir eleştiriye uğraması, eğitimciyle (anne-babasıyla) arasındaki sağlıklı iletişimi koparabilir. Bu durumda ya arzu edilen davranışa bir türlü ulaşılamaz, ya da ulaşılsa bile çocuğun psikolojik yapısında birtakım yaralar açar.[13]

3. Uyku

Beslenme ve temizlik gibi, çocuğun psikolojik ve fizyolojik gelişimiyle yakından ilgili temel alışkanlıklardan biri de düzenli uykudur. Bir çok anne-baba çocuğunun düzenli uyku alışkanlığı kazanamadığından bahisle bunun nasıl başarılabileceğini ilgililere sormaktadır. Diğer alışkanlıklar gibi, düzenli uyku alışkanlığının kazanılmasında da ilk tecrübeler bebeklik döneminde edinilmektedir. Onun için bu dönemde çocuğa düzenli uyku ortamı

9. Baykan, Suna, Okulöncesi Kurumlarda Artık Yiyecek Bırakma Alışkanlığı, Ya-Pa, 6. OEYS, İst. 1989, s. 126-134.
10. Bkz.: Özyürek, Mehmet, Yemek Yeme Davranışlarının Kontrolü, Ya-Pa, 6. OEYS, İst. 1989, s. 142-150.
11. Bkz.: Bakara, 2/168; Maide, 5/87,88; Mü'minun, 23/51.
12. Geniş bilgi için bkz.: ABDULLAH, Nasih Ulvan; İslâmda Aile Eğitimi, (Çev. Celal Yıldırım) İst. ts. C.I, s. 464-468.
13. Yavuzer, age., s. 141.

hazırlamak önemlidir. Diğer bir mesele ise, çocukların yaşlarına göre uyku ihtiyaçlarının giderilmesini temin etmektir. Çocukların günde, bebekken 18-20 saat, 1 yaşında 15-16 saat, 2-5 yaşında 13-15 saat, 6-8 yaşında 12 saat, 8-10 yaşında 11 saat ve 10 yaşından ergenliğe kadar 10 saat uykuya ihtiyaçları olduğu belirtilmektedir.[14] Çocukların yatış ve kalkış saatlerinin düzenli olması ve ihtiyaçları olan uyku miktarını alabilmeleri için şu hususlara dikkat etmek gerekmektedir.

-Uyku saati konusunda tutarlı ve kararlı davranmak. "Hadi bu seferlik böyle olsun" deyip, uyku saatini ileri-geri almamak.

-Çocuğu uykuya hazırlamak. Dişlerini fırçalamasını, tuvalet ihtiyacını gidermesini vs. temin etmek.

-Çocuk kendi başına hazırlığını yapıp, yatağına geçerek uyuma alışkanlığını elde edinceye kadar, ona yardımcı olmak. Bu yardım çocuğun yatağının yanında otururak uyurken okunacak duaları öğretmek•, masal anlatmak ve kitap okumak şeklinde olabilir.

-Uyku saatine yakın zamanlarda çocuğun aşırı hareketli oyunlar oynamamasına dikkat etmek, uykusunu dağıtacak oyuncak vb. şeyler vermemek ve şiddet içeren korkulu filimler izletmemek.[16]

Çocuğun belli bir saatte hazırlığını yapark odasına geçip kendi kendine uyuması hedef davranıştır. Bu davranışın oluşumunu sağlamak için yukarıda bahsettiğimiz hususlara dikkat etmenin yanında, çocuğun ruhsal yönden rahat olmasını temin etmek de gerekmektedir.[17] Nitekim bazı çocuklar, uyuyunca anne-babasının kendilerini terk edeceğini zannederek veya odada yalnız kalmaktan korkarak, kendi odalarında yatmak istemeyebilir. Eğer varsa, önce bu tür olumsuzlukları ortadan kaldırmak, sonra hedef davranışı elde etmek için uğraşmak gerekmektedir.

Sonuç

Ailede temel alışkanlıkların çocuklara kazandırılmasında anne-baba; eğitimci, çocuk ise; eğitilen durumundadır. Hayatın normal akışı içerisinde, çocuk bu davranışları anne-babasından almaktadır. Anne-baba ile çocuk arasında sağlıklı bir iletişimin kurulması çocuğa davranış kazandırmanın ön şartıdır. Bunun içinde çocuğun varlığını kabul etmek, görüşlerini, ihtiyaçlarını ve haklarını dikkate almak gerekmektedir. "Ben emrediyorum sen yapacaksın" yaklaşımı, çocuklarda olumlu sonuçlar vermemektedir. Çünkü böyle bir yaklaşım ancak otoriter bir anlayışa uymaktadır.

Oysaki çocuktan istenilen davranışın mantıksal ve duygusal temeli onun seviyesine göre izah edilmesi gerekmektedir. Çocuk da, yapmış olduğu davranışın, kendine göre gerekçesini anlatabilme (sorulduğunda veya tenkit edildiğinde kendini savunabilme) imkanına sahip olmalıdır. Çocuğa hiç savunma/konuşma hakkı verilmeden otorite kullanarak yaptığı davranıştan vazgeçmesi istenmemelidir. Çocuğu ve onun bir birey olduğunu dikkate almak bunu gerektirmektedir. Bu şekilde karşılıklı anlayış içerisinde kurulacak anne-baba çocuk ilişkisi bir çok olumsuzluğu ortadan kaldıracaktır diyebiliriz.

14. Yavuzer, age., s. 142.

• Hz. Peygamber'in şu duayı uykuya yatarken okuduğunu görüyoruz."Allah'ım canımı sana teslim ettim, yüzümü sana çevirdim. Durumumu sana ısmarladım. Sırtımı sana dayadım, senden umutlu olarak ve korkarak sana yöneldim. Senden başka hiçbir güvenilecek sığınak, hiçbir kurtuluş yeri yoktur. İndirdiğin kitaba ve gönderdiğin Peygamber'e iman ettim" Sahih-i Buhârî Muhtarası Tecrid-i Sarih Tercüme ve Şerhi (Çev. Ahmet Naim), DİBY., Ank.-1994, c.I, s. 199; Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi (Çev. Ahmet Davudoğlu), İst. 1980, c.11, s.47; Uykuya yatarken okunacak diğer duâlar için bkz. aynı yer, s.46-53

16. Bkz.: Oktay, agt., s.40,41; Yavuzer, age., s.142-144.

17. Bkz.:Yörükoğlu, Atalay,Çocuk Ruh Sağlığı, 18. Bs., İst. 1993, s. 289-294.

BİBLİYOGRAFYA

ABDULLAH, Nasih Ulvan; İslâmda Aile Eğitimi I-II, (Çev. Celal Yıldırım) İst. ts.

APAK, Selçuk; Gelişim Nörolojisi, İst. Ünv. Çocuk Sağlığı Enst., İst. 1984

ASIMGİL, Sevim; Benim Müslüman Yavrum, İst. 1992.

ATAV, Nephan; Şahsiyetin Gelişmesinde Aile Çevresinin ve Ailedeki Gerginliklerin Etkileri, Aile Yazıları 3. AAK. Yay. Ank. 1990.

AYHAN, Halis; Din Eğitimi ve Öğretimi, DİBY. Ank. 1988.

BAYKAN, Suna; Okulöncesi Kurumlarda Artık Yiyecek Bırakma Alışkanlığı, Ya-Pa, 6. OEYS (Okulöncesi Eğitimi Yaygınlaştırma Semineri), İst. 1989.

Okulöncesi Kurumlarda Beslenmenin Önemi, YA-PA OEYS. (Okulöncesi Eğitimi Yaygınlaştırma Semineri) II-III, İst. 1985.

BİLGİN, Beyza; İslâm ve Çocuk, DİBY. 2. bs. Ank. 1991

CANAN, İbrahim; Hz. Peygamberin Sünnetinde Terbiye, 2. bs. İst. 1982.

DUMAN, M. Zeki; Kur'an-ı Kerim'de Adab-ı Muaşeret "Görgü Kuralları" İst. 1986.

ERSÖZ, Mehmet; İktisat Sosyolojisine Başlangıç, İst. 1982.

GAZALİ, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed; İhya-ı Ulumi'd- Din I-IV (Çev. A. Serdaroğlu) İst. 1974.

IRMAK, Sadi; Sağlıkta ve Hastalıkta Beslenme, İst. ts.

KANAD, H. Fikret; Ailede Çocuk Terbiyesi 2. bs. MEBY. İst. 1876.

KONUK, Yurdagül; Okulöncesi Çocuklarda Dini Duygunun Gelişimi ve Eğitimi, TDV. Yay. Ankara 1994.

KUR'AN-I KERİM

KURTKAN, Amiran; Sosyal Bilimler Metodolojisi, İst. 1982,s. 78

MÜSLİM,Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyri; Sahihi Müslim I-V,(thh. M.F.Abdulbaki) 3.bs. Beyrut, 1972.

Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi (Çev. A. Davudoğlu) İst. 1980.

OKTAY, Ayla; Okulöncesi Dönemde Temel Alışkanlıklarının Kazandırılması (tebliğ),YA-Pa, OEYS (Okulöncesi Eğitimi Yaygınlaştırma Semineri) II-III, İst. 1985.

ÖZYÜREK, Mehmet; Yemek Yeme Davranışlarının Kontrolü (tebliğ), YA-PA 6.OEYS. (Okulöncesi Eğitimi Yaygınlaştırma Semineri) İst. 1989.

POYRAZ, Hatice; Anaokulu-Anasınıflarının Beslenme Programları ve Öğretmenlerinin Beslenme Alanındaki Bilgi Düzeyleri Üzerine Bir Araştırma,Ya-Pa, 6. OEYS, (Okulöncesi Eğitimi Yaygınlaştırma Semineri) İst. 1989.

SAĞLAM, İsmail; Okulöncesi Eğitim (Hedef ve Etkinlikler Açısından Batı ve İslam Eğitiminin İncelenmesi), Yayınlanmamış Yük. Lis. Tezi, Bursa 1995.

SAVLU, A.Hamdi; Müslüman Ailede Çocuk Terbiyesi, Konya 1978.

SELÇUK, Mualla; Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, TDV. Yay. Ankara 1990

YAVUZER, Haluk; Aile ve Çocuk Konferansları, İst. 1984

Ana Baba ve Çocuk, İst. 1986.

Çocuk Eğitimi El Kitabı, İst. 1999, s. 146-147.

YÖRÜKOĞLU, Atalay; Çocuk Ruh Sağlığı, 18. bs. 1993.

ZEBİDİ, Zeynü'd-din Ahmet b. Abdi'l-Latifi; Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi (Ahmet Naim),DİBY., Ank. 1979.